

УДК 159.9.072.43

Н.М. Мась

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПОКАЗНИКИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ

В статті автор подає теоретичну структуру морально-психологічного стану особового складу військових підрозділів, яка складається з наступних елементів: мотиваційної готовності особового складу до виконання завдань за призначенням та його можливості виконати ці завдання, а саме його військово-професійної компетентності. До того ж, автор додає третій елемент, який обумовлює формування особливостей морально-психологічного стану особового складу, а саме зовнішні фактори службової (бойової) діяльності. Для кожного із структурних елементів розроблена система показників, яка може бути використані командирами підрозділів, офіцерами по роботі з особовим складом та військовими психологами для оцінки морально-психологічного стану особового складу військових підрозділів в ході виконання завдань за призначенням в умовах особливого періоду.

Ключові слова: морально-психологічний стан, показник, військовий підрозділ, структура.

Вступ

Постановка проблеми. Досягнення високого морально-психологічного стану особового складу військ є основною метою функціонування всієї системи морально-психологічного забезпечення військових формувань України в мирний та воєнний час. Одночасно, відповідальність за підтримання належного рівня морально-психологічного стану підлеглого особового складу закріплене у функціональних обов'язках командирів (начальників) усіх рівнів військового управління [1]. Чому ж знання щодо особливостей морально-психологічного стану особового складу настільки важливі для командирів (начальників) всіх рівнів і на які "індикатори" повинні орієнтуватися командири, щоб отримати інформацію щодо соціальних й психологічних процесів, що розгортаються у військових колективах, щодо спроможності військових підрозділів забезпечити виконання завдань за призначенням в мирний час та в бойових умовах? Спробуємо відповісти на ці запитання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням морально-психологічного стану та його оцінкою у військових колективах займалися такі науковці: В. Зеленський, С. Скочилас, Ю. Московчук, П. Криворучко, М. Варій, О. Ілюк, О. Хміляр. Проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності Внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України вивчали В. Говоруха, В. Лефтеров. Вивченням морально-психологічного стану особового складу підрозділів прикордонних військ та впливом його на якість виконання завдань з охорони державного ко-

рдону займався В. Журавльов. Вплив морально-психологічного стану на якість професійно-екстремальної підготовки до діяльності у надзвичайних ситуаціях досліджували М. Козяр, Ю. Олександров, О. Сафін.

Мета статті полягає у визначенні системи показників морально-психологічного стану особового складу військових підрозділів ЗСУ.

Виклад основного матеріалу дослідження

На сьогоднішній день існує понад 20 визначень поняття морально-психологічного стану. Проте враховуючи специфічність умов виконання бойових завдань в зоні проведення АТО, які згідно чинного законодавства (Закон України від 06.12.91 №1932-ХІІ «Про оборону України», Закон України від 21.10.93 №3543-ХІІ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізаційну готовність» тощо) визначаються як особливий період, під поняттям *морально-психологічний стан особового складу (МПС)* будемо розуміти як ситуаційний, відносно стійкий і обмежений в часі стан психологічної налаштованості (мотиваційної готовності) військовослужбовців і військових колективів та їх потенційної спроможності (психологічні, соціальні, матеріальні ресурси) виконувати завдання за призначенням в умовах особливого періоду.

Отже, МПС розглядається як ситуаційний (той, що залежить від зовнішніх умов і змісту конкретного бойового завдання), динамічний (під впливом екстремальних чинників бойової діяльності здатний до змін), обмежений в часі (будь-який психічний стан характеризується відносною стійкістю у часі,

після чого він переходить у інший психічний стан і змінює свої характеристики) соціально-психологічний феномен, що складається з двох структурних елементів: мотиваційної готовності та військово-професійної компетентності (рис. 1).

Рис. 1. Фактори формування морально-психологічного стану особового складу в умовах бойової діяльності

Під мотиваційною готовністю розуміється система стійких мотиваційних утворень: диспозицій (мотивів), потреб, цілей, інтересів, цінностей, рівня домагань, які актуалізуються в тих чи інших умовах бойової обстановки, сприяють формуванню відповідних станів психіки військовослужбовців і психології військових колективів і виконують спонукальну і регулятивну функцію їх бойової активності. Тобто, мотиваційна готовність є відбиттям стійкої системи мотивації військовослужбовців і військових колективів, яка актуалізується в умовах виконання підрозділом конкретного бойового завдання.

Говорячи про мотиваційну сферу погоджуємося з думкою М. Дьяченко щодо існування трьох груп мотивів бойової діяльності військовослужбовців [2]:

широкі соціальні мотиви, а саме любов до Батьківщини, ненависть до ворога, почуття військового обов'язку, вірність Військовій присязі тощо;

колективно-групові, а саме почуття бойового товариства, групові традиції, страх втратити повагу товаришів по службі тощо;

індивідуально-особистісні, а саме бажання відзначитися, отримати нагороду; почуття помсти; прагнення отримати матеріальну винагороду, пільги; бажання уникнення покарання за невиконання норм та вимог Конституції України та інших законів України тощо.

Наступним елементом МПС особового складу виступає військово-професійна компетентність, яка розуміється як певний рівень, ступінь, якісний і результативний показник сформованості військово-професійних знань та навичок та умінь їх реалізувати у бойовій діяльності, досягаючи певних результатів цієї діяльності [3]. Військово-професійна компетентність особового складу виступає результатом військово-професійної і психологічної підготовки

(рівень військово-технічних знань, ступінь оволодіння військовою спеціальністю, володіння способами виконання професійних дій тощо), дотримання норм військової дисципліни (точність і якість виконання бойових наказів, дотримання вимог Військових статутів та інших законів України тощо) та побудови конструктивних взаємовідносин (з командирами, підлеглими, товаришами, місцевим населенням та іншими).

Без реальної оцінки МПС військових підрозділів командири (начальники) не спроможні успішно управляти духовними і соціальними процесами в службовій і бойовій діяльності військових колективів, переходити до нових якісних параметрів в їх діяльності, досягати моральної переваги над супротивником і обстановкою, прогнозувати ймовірні наслідки військових дій, правильно організувати та здійснювати аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи тощо. Отже, командирам в їх службовій (бойовій) діяльності необхідно мати ознаки, за якими вони зможуть вести постійне й всебічне вивчення, оцінку і прогнозування динаміки МПС військових підрозділів і вживати заходів щодо його зміцнення.

Виходячи із уявлення про структуру МПС особового складу військових підрозділів, а також переліку зовнішніх факторів обстановки, в яких проходить виконання службових та бойових завдань, нами було виділено 56 показників, що характеризують різні аспекти МПС особового складу в повсякденній та бойовій діяльності. Процедура оцінки МПС військових підрозділів за такою кількістю показників була б надзвичайно трудомісткою і складною. Тому, з метою спрощення і скорочення кількості показників оцінки МПС особового складу військових підрозділів було проведена процедура експертного опитування командирів військових підрозділів у кількості 17 чоловік. За результатами експертної оцінки було визначено перелік основних показників МПС особового складу під час виконання службових та бойових завдань. До їх складу увійшли:

І.) Елемент *мотиваційної готовності* в структурі МПС особового складу підрозділу представлений наступними показниками:

СПО – ставлення до соціально-політичної обстановки в країні, відношення до армії, рівень довіри військовослужбовців керівництву країни і армії;

СПК – взаємодопомога, сумісність, традиції і згуртованість військових колективів;

ІОС – задоволеність особового складу повнотою інформації про реальну обстановку в країні, а в умовах воєнного часу повнотою даних відносно противника, його сильних та слабких сторін;

МСЗ – задоволеність військовослужбовців усіма видами матеріального забезпечення та соціально-го захисту.

II.) Елемент *військово-професійної компетентності* в структурі МПС особового складу підрозділу представлений такими показниками:

МПП – морально-психологічна підготовленість особового складу до виконання службових обов'язків в мирний час та в умовах бойової обстановки;

ПП – суб'єктивна задоволеність військовослужбовців рівнем досягнутої військово-професійної підготовки;

ПОЯК – професійно-організаційні якості командного складу, стиль керівництва, рівень довіри військовослужбовців до командного складу всіх рівнів;

ВД – суб'єктивна задоволеність військовослужбовців станом військової дисципліни;

ПФС – особливості психофізіологічний стану військовослужбовців підрозділів під час оцінки, або під час бойового застосування;

БД – відсоток особового складу з досвідом виконання завдань в екстремальних (бойових) умовах.

III.) Елемент *зовнішніх факторів* службової (бойової) діяльності представлений показниками:

У – рівень укомплектованості підрозділу особовим складом і бойовою технікою;

ТБД – тривалість бойових дій або виконання завдань в екстремальних умовах;

БВТ – наявність і давність бойових втрат, випадків загибелі, аварій, катастроф;

МТЗ – матеріально-технічне забезпечення професійної діяльності;

ПКУ – погодно-кліматичні умови.

Висновки

Визначені показники являють собою сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що чинять вплив на формування та динаміку МПС особового складу військових підрозділів в мирний та воєнний час. Вони можуть бути використані командирами підрозділів для оцінки МПС особового складу військових підрозділів в ході виконання завдань за призначенням, а також військовими психологами для розробки стандартизованих анкет та опитувальників МПС військових підрозділів.

Список літератури

1. Караяни А.Г. *Прикладная военная психология* / И.В. Сиромятников, А.Г. Караяни. – СПб. : Питер, 2006. – 480 с.
2. Дьяченко М.И. *Психологические предпосылки эффективной боевой деятельности воинов* [Текст] / М.И. Дьяченко, С.Л. Кандыбович. – М., 1999.
3. Богданюк О.Д. *Професійна компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників – основа якісної підготовки до службової діяльності* [Текст] / О.Д. Богданюк // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська. – Ужгород: Говерла, 2013. – Вип. 29. – С. 27-29.

Надійшла до редколегії 13.02.2017

Рецензент: д-р пед. наук проф. О.В. Плахотнік, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ.

ПОКАЗАТЕЛИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ ЛИЧНОГО СОСТАВА ВОЕННЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ

Н.Н. Мась

В статье автор дает теоретическую структуру морально-психологического состояния личного состава воинских подразделений, которая состоит из следующих элементов: мотивационной готовности личного состава к выполнению задач по назначению и его возможности выполнить эти задачи, а именно его военно-профессиональной компетентности. К тому же, автор добавляет третий элемент, который обуславливает формирование особенностей морально-психологического состояния личного состава, а именно внешние факторы служебной (боевой) деятельности. Для каждого из структурных элементов разработана система показателей, которая может быть использована командирами подразделений, офицерами по работе с личным составом и военными психологами для оценки морально-психологического состояния личного состава воинских подразделений в ходе выполнения задач по назначению в условиях особого периода.

Ключевые слова: морально-психологическое состояние, показатель, военное подразделение, структура.

INDICATORS OF MORAL AND PSYCHOLOGICAL STATUS OF PERSONAL COMPOSITION MILITARY UNITS

N. Mas'

In the article the author gives the theoretical structure of the moral and psychological state of the personnel of the military units, which consists of the following elements: the motivational readiness of the personnel to fulfill tasks on purpose and its ability to perform these tasks, namely, its military professional competence. In addition, the author adds a third element, which determines the formation of features of the moral and psychological state of personnel, namely, external factors of official (combat) activity. For each of the structural elements, a system of indicators has been developed, which can be used by commanders of units, officers for work with personnel and military psychologists to assess the moral and psychological state of the personnel of military units in the course of accomplishing tasks for the purpose in a special period.

Keywords: moral and psychological state, indicator, military unit, structure.